

جمهوری اسلامی ایران

مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

۲۹ و ۳۰ اردیبهشت ۱۴۰۵

اقتصاد تعاونی و نهضت مشارکت در همگرایی و توسعه پایدار بر پایه اقتصاد سکویی و شبکه‌ای

محمدرضا رضوانی / علی‌اکبر رضوانی

دکترای اقتصاد صنعتی گرایش بین‌الملل / دانش‌آموخته علوم جغرافیا و مدرس علوم اجتماعی

چکیده

مشارکت و همکاری مبتنی بر اقتصاد تعاونی، اقتصاد سکویی و شبکه‌ای، زمینه‌ساز مسئولیت در آحاد ملت و همگرایی در توسعه و پیشرفت است. این مهم؛ در راستای استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن محرومیت، مردمی‌سازی اقتصاد و مانع شدن از کارفرمایی بزرگ دولت، اشاره دارد که در اصل چهل و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز تأکید شده است. فرصت‌ها و قابلیت‌های نهفته در بخش تعاونی به حدی است که می‌تواند منافع و مزایای درآمدی ایجاد نموده و موجبات رشد و توسعه پایدار و همه‌جانبه را فراهم کند. جایگاه ویژه بخش تعاون در قانون اساسی و تأکیدات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بر مردمی‌سازی اقتصاد، بیانگر اهمیت و تأکید بر بهره‌گیری از ظرفیت‌های بی‌بدیل بخش تعاون برای تقویت اقتصاد کشور است. علاوه بر آن، سیر تحولات بر پایه فناوری اطلاعات و ارتباطات و تمهیدات فعالیت در فضای مجازی و کسب و کارهای نوین، ضرورت‌های ایجاد و توسعه اقتصاد سکویی و شبکه‌ای را بیان می‌کند. در این پژوهش با استفاده از روش فراترکیب؛ به بازتاب مشارکت در اقتصاد بر پایه تعاونی و اقتصاد سکویی و شبکه‌ای، به بررسی ابعاد مشارکت و تدوین نقشه راه در راستای توسعه اقتصاد تعاونی، پرداخته شده است. نتایج پژوهش به این مهم اشاره دارد که اقتصاد تعاونی، قدرت هماهنگی و همگرایی، تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری را افزایش می‌دهد و اقتصاد شبکه‌ای و سکویی نیز، جامعه را به سمت جهان همگرا جهت داده و آینده اقتصاد را می‌سازد. توصیه سیاستی، ناظر بر این اصل است که نهادسازی و تقویت زیرساخت‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر مشارکت مردم، همچنین، توسعه فرهنگ تعاون به منظور همگامی با تحولات اقتصادی، ضروری است.

واژگان کلیدی: مشارکت، اقتصاد تعاونی، اقتصاد سکویی و شبکه‌ای.

مقدمه

مشارکت در لایه‌های مفهومی و معنایی، به سهم داشتن، منافع و بهره‌برداری مشترک، همکاری و تعاون، اشاره شده است. در علوم اجتماعی، به "جوهره زندگی آدمی"، در علوم اقتصادی، به "حلقه گمشده در فرایند توسعه"، در دینی، به "رمز موفقیت و سعادت"، در علوم مدیریت و سیاست، به "برابری فرصت‌ها برای افراد جامعه به منظور برخورداری از ارزش‌های اجتماعی و دخالت مستقی علوم در اداره امور عمومی و تصمیم‌گیری‌های سیاسی مهم و کلان"، تحلیل شده است.

ماهیت مشارکت و در مترادف با همکاری، با هم اقدام کردن، یا با کسی به طور مشترک عمل کردن، تلاش‌های خود را برای تحقق هدفی مشترک به هم پیوستن، کار با یکدیگر در راه حصول اهداف و مقاصد مشترک انجام دادن، همچنین در مترادف با تعاون، به معنی همکاری به منظور تأمین سعادت یا منافع متقابل، می‌باشد. مشارکت؛ توصیف‌کننده همکاری و همیاری است تا بتوان از این طریق نیروها و ظرفیت‌ها را بسیج و از هزینه‌ها کاست. تعبیر دیگر از مشارکت، به قدرت دهی، اختیاردهی، سازماندهی، اشاره دارد.

فرصت‌ها و قابلیت‌های نهفته در مشارکت و بخش تعاونی به حدی است که می‌تواند منافع و مزایای درآمدی ایجاد نموده و موجبات رشد و توسعه پایدار و همه‌جانبه کشورها را فراهم کند. جایگاه ویژه بخش تعاون در قانون اساسی و جمهوری اسلامی ایران تأکیدات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) بر مردمی‌سازی اقتصاد، بیانگر اهمیت و تأکید بر بهره‌گیری از ظرفیت‌های بی‌بدیل بخش تعاون برای تقویت اقتصاد ایران اسلامی است.

در بند (۲) از اصل چهل و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران به ابعاد و اهداف تعاونی پرداخته شده است که "تأمین شرایط و امکانات کار برای همه به منظور رسیدن به اشتغال کامل و قرار دادن وسایل کار در اختیار همه کسانی که قادر به کارند ولی وسایل کار ندارند، در شکل تعاونی، از راه وام بدون بهره یا هر راه مشروع دیگر که نه به تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروه‌های خاص منتهی شود و نه دولت را به صورت یک کارفرمای بزرگ مطلق درآورد. این اقدام باید با رعایت ضرورت‌های حاکم بر برنامه‌ریزی عمومی اقتصاد کشور در هر یک از مراحل رشد صورت گیرد".

اصل چهل و چهارم قانون اساسی نیز نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران را استوار بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح، بیان دارد. بر این اساس بخش دولتی شامل اموری است که به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است. بخش تعاونی شامل فعالیت‌هایی است که بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود و بخش خصوصی مشتمل بر فعالیت‌هایی است که مکمل فعالیت‌های اقتصادی، دولتی و تعاونی است. در خصوص مالکیت در این سه بخش نیز اشاره دارد که تا جایی‌که از محدوده قوانین اسلام، خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایع زیان جامعه نشود، مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. علاوه بر موضوعات فوق، نگاه به تعاون و اقتصاد تعاونی، زمینه‌ساز مشارکت مردم در جریان سرمایه‌گذاری، تولید، تجارت، عدالت، توزیع بهینه درآمد و مردمی‌سازی اقتصاد خواهد شد. تجارب گسترده و تاریخی کشور از مجموعه فعالیت‌های تولیدی، توزیعی، مصرفی، اعتباری و قرض‌الحسنه، فرصت مناسبی در راستای مهندسی فعالیت‌ها به منظور تقویت و حمایت تعاونی‌ها از طریق ایجاد زیرساخت‌های فنی، قانونی و الگوهای فرایندی در جهت پیاده‌سازی اقتصاد تعاونی است. همچنین، مفاد سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) و به‌طور مشخص در بند (۱)، تأمین شرایط و فعال‌سازی کلیه امکانات و منابع مالی و سرمایه انسانی و علمی کشور به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیت‌های اقتصادی با تسهیل و تشویق همکاری‌های جمعی و تأکید بر ارتقای درآمد و نقش طبقات کم‌درآمد و متوسط، هدف‌گذاری شده است. در خصوص مراتب فوق، توصیه‌های سیاستی بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی رضوان‌الله‌تعالی‌علیه معطوف به این تأکید بوده است که "برای ترقی و تعالی کشور، به روح تعاون ادامه دهید". همچنین رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) تأکید داشته‌اند که "تعاون چشمه جوشان اشتغال است که می‌تواند جلوی بی‌عدالتی را سد کند".

روش تحقیق

در این پژوهش از روش فراترکیب؛ متمرکز بر مطالعات کیفی و تفسیر و تحلیل عمیق از آنها، استفاده شده است. در این روش، اطلاعات و یافته‌های مطالعات کیفی و تفسیر عمیقی ارائه می‌شود. فراترکیب؛ روشی کیفی برای تحلیل نظام‌مند مطالعات پیشین جهت شناختی ژرف پیرامون پدیده مورد مطالعه است. فراترکیب یا متاستنتز، یک تحقیق کیفی از نوع مرور سیستماتیک است که با مطالعات کتابخانه‌ای و تحلیل پیشینه پژوهش، به ساخت مفاهیم و نظریه‌های نو می‌پردازد.

معیارهای ورود:

۱- تحقیقات علمی متمرکز بر موضوع اقتصاد تعاونی، مشارکت و همگرایی، اقتصاد سکویی و شبکه‌ای.

۲- تحقیقات علمی با تمرکز بر شعار جهانی که؛ تعاونی‌ها، دنیای بهتری می‌سازند.

۳- وجود اصطلاحات مرتبط با برون‌سپاری، همگرایی، تعاون و مشارکت.

۴- مطالعات منتشر شده طی دهه اخیر.

معیارهای خروج:

۱- تمرکز موضوع در عرصه برون‌سپاری، کوچک‌سازی دولت، اقتصاد تعاونی، اقتصاد سکویی و شبکه‌ای.

۲- الگوسازی و تمدن‌سازی اقتصاد بر پایه مشارکت.

۳- تمرکز بر روی جنبه‌های فنی موضوع.

نتایج و بحث

نتایج پژوهش به این مهم اشاره دارد که اقتصاد تعاونی، قدرت هماهنگی و همگرایی، تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری را افزایش می‌دهد و اقتصاد شبکه‌ای و سکویی نیز، جامعه را به سمت جهان همگرا جهت داده و آینده اقتصاد را می‌سازد. توصیه سیاستی، ناظر بر این اصل است که نهادسازی و تقویت زیرساخت‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر مشارکت مردم، همچنین، توسعه فرهنگ تعاون به منظور همگامی با تحولات اقتصادی، ضروری است. یافته‌ها و نقشه راه در راستای توسعه مشارکت بر پایه اقتصاد تعاونی:

- اقتصاد تعاونی، قدرت هماهنگی و همگرایی، تاب‌آوری و انعطاف‌پذیری را افزایش می‌دهد و سیاست‌های اقتصاد مقاومتی را محقق می‌سازد.

- اقتصاد شبکه‌ای و سکویی، جامعه را به سمت جهان همگرا جهت داده و آینده اقتصاد را شکل خواهد داد.

- توسعه فرهنگ تعاون به منظور همگامی با تحولات اقتصادی، ضروری است.

- سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در راستای راهبری اقتصاد توسط دولت (نه تصدی اقتصاد)، با تأکید بر شعار جهانی که؛ تعاونی‌ها، دنیای بهتری می‌سازند.

- برون‌سپاری و تقسیم کار و ایجاد همگرایی و یکپارچگی در اقتصاد، ضروری است. این همگرایی و تعامل، همپوشانی و یکپارچگی، جذب و سازماندهی صنایع مختلف و افراد مختلف با یکدیگر را به دنبال دارد. به‌طوری‌که ایجاد چارچوب‌های جدید، نتایج آن است.

- در اقتصاد همگرا، در مشارکت، تعاون و همکاری‌های جمعی، رفاقت؛ جایگزین رقابت و حمایت؛ جایگزین حسادت و ایثار و دگرپاری؛ جایگزین خودخواهی خواهد شد که نتیجه آن، سود اقتصادی و اجتماعی است.

- چنانچه از سرمایه اجتماعی مشارکت و سرمایه عظیم اقتصاد تعاونی به درستی بهره‌برداری شود، به مراتب از اقتصاد نفتی مهم‌تر و مفیدتر خواهد بود.

- مشارکت مردم، بیانگر ضرورت همکاری و همیاری و هماهنگی همگانی است تا زمینه‌های فراموش شده در توسعه تعاون و مشارکت

و همکاری، به اندیشه‌ها، برنامه‌ها و فعالیت‌ها، بازگردد.

پیشنهادها

پیشنهادها و توصیه‌های سیاستی:

در راستای توسعه مشارکت بر پایه اقتصاد تعاونی و پیاده‌سازی اقتصاد سکویی و اقتصاد شبکه‌ای، اولویت‌ها و ضرورت‌ها به شرح زیر مورد پیشنهاد است:

- ضرورت جریان‌سازی، الگوسازی و تمدن‌سازی اقتصاد بر پایه مشارکت، همکاری و تعاونی و همگرایی مبتنی بر اقتصاد شبکه‌ای.

- ضرورت پیاده‌سازی و شکل‌دهی ابعاد مختلف مشارکت مردم در حوزه تولید و اقتصاد از طریق اجرای طرح‌های محلی و ملی.

- تمهیدات توسعه سرمایه‌گذاری با مشارکت مردم در پروژه‌های زیربنایی و کلان.

- هدایت سرمایه‌گذاری مبتنی بر آمایش سرزمین با تأکید بر نقش مردم.

- کوچک‌سازی دولت، برون‌سپاری و واگذاری امور تصدی‌گرایانه به بخش تعاونی.

- تقویت زیرساخت‌های فنی و قانونی به منظور شکل‌گیری شبکه‌ها و سکوهای فعالیت در راستای گسترش فضای دیجیتال و ایجاد زنجیره ارزش و همگرایی در اقتصاد، یک الزام و حائز اهمیت است.

- به‌کارگیری ظرفیت و قابلیت اقتصاد سکویی و شبکه‌ای در مشارکت و سرمایه‌گذاری ایرانیان مقیم خارج.

- نهادسازی و ایجاد، توسعه و تقویت زیرساخت‌های سرمایه‌گذاری مبتنی بر مشارکت مردم.

منابع

- آیات قرآن کریم؛ سوره‌های مبارکه مائده، آیه (۲) و شورا، آیه (۳۸).

- بیانات بنیان‌گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی رضوان‌الله‌تعالی‌علیه در دیدار با اقشار مختلف مردم.

- بیانات رهبر معظم انقلاب حضرت امام خامنه‌ای مدظله‌العالی در دیدار با فعالان اقتصادی.

- اسلام‌بلوچی حسین، (۱۳۸۸). "نواوی در فناوری و دگرگونی کسب و کار". انتشارات وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات.

- رضوانی محمدرضا، (۱۴۰۳). "مدیریت منابع و قابلیت‌ها، با تأکید بر راهبری و رهبری سازمان مبتنی بر داده‌های هوشمند"، دانشگاه تربیت مدرس، مرکز آموزش‌های آزاد.

- رضوانی محمدرضا، (۱۳۸۸). "تبیین ضرورت مدیریت سرمایه‌های اجتماعی". دانشگاه سمنان- همایش ملی سرمایه اجتماعی و توسعه اقتصادی.

- سند توسعه تعاون انتشارات وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی، ۱۳۹۲.

- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی، ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری مدظله‌العالی، سال ۱۳۹۲.

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۵۸.

- فرهادی مرتضی، (۱۳۹۷). "انسان شناسی و یاری‌گرایی"، انتشارات ثالث.

- مطهری مرتضی، "انسان کامل" و "حق و باطل" انتشارات صدرا، تهران، ۱۳۵۸.

- مومنی منصور و مهسا سلطانی نشان، (۱۳۹۵). "گنجینه علوم مدیریت"، انتشارات شایان.

- نادری علیرضا، (۱۳۹۴). "برون‌سپاری راهبردی"، انتشارات سوره سبز.

- یونس محمد، (۱۳۹۲). "تجربه موفق"، ترجمه علی بابایی. انتشارات امین.

- Sandelowski, M. & Barroso, J., 2007. Handbook for Synthesizing Qualitative Research.

- Vagadia, Bharat, 2012. Srtrategic outsourcing: the alchemy to business stransformation in a globally onverged world.

۲۱

همگرایی و پیشرفت